

Wand ninge Baibel pe rise kin ni puate

Abel - Abel te Kein ni kiqam di ni temi Adam Ewa teri ningg wo.

Abraham - Abraham te Juda mingg kuqo ye nganye nawo kin. God ni simbe nindig di ni nikin qi te si niraq, sunyi ire God otiwo bei neng ye puq nand kin tende no. God nari qi urupui ei ni Abraham di nikin kuqo ane neny ye. Abraham ni God ningg wand irepene nutungu di ni wonji nganye no muq qi urupui te nundoq. Qi urupui te ninggne muq kantri Israel puq munduw kin ni yequ. Di God ni asi wute nde wand taq namb segine ni Abraham nde ye nawo wand taq namb. God ni Abraham simbe nindig nari ni Abraham di nikin kuqo ane nap ruso ei ni God nikin wute ningg ris. Di God ni Abraham simbe nindig nari ni kuqo quayi wo buagi rire rindi kin te nginy 8-pela mawo pre di ghimbi dugu chongo te pend ei muam. Ni puq men ei God Abraham nde wand taq namb kin te nei rimbiny. Abraham ni ngam Sara. Ni wo rire segine ris ruso ruso gang rise pre muq ni wo iri nas. God nari ni quayi wo iri riri ye. Abraham ni God simbe nand kin te nganyene puq nand, pugri bu Sara ni quayi wo iri wuri di ni Aisak puq rindig.

Adam - Asi wute mas segine God ni wute yembe nindiny ningg, di ni Adam nde puate ni righe. Adam di ni ngam Ewa teri ni ye ruwo God ningg wand rutungu segi di yumbo ur brequ rind.

Buk 1 Korin sapta 15 ves 45 pe Pol ni Jisas ningg “Adam dobu nawi ye” puq nindig. Ni puq nand kin puate te ni nandi wute buagi nikin yumbo ur brequ rind kin tende pu nateri. Adam ni yumbo ur brequ nand kin te ningg ni kuqo buagi yumbo ur brequ rind. Pudi Jisas wute buagi nikin yumbo ur brequ nde si pe pu nateri.

Aisaia - Aisaia ni God ningg propet yumbui iri. Ni yabene nas di ber nganye buagi ruso pre dobu di Jisas nas. Wute otiwo Jisas pughe gri ei puq reng ye te kin yumbo God ninde nganye buagi bei nand.

Alabasta - Nginy iri ningg wute ire ni wel tuqo yuwon nganye kin iri wuri wuso Jisas nde nyinge pe guroq wuind. Wel te os ire wet pe yembe munduw kin tende mindighe pu nas. Di os yembe munduw kin wet te ni nyamb alabasta. Wand ven Matyu sapta 26 ves 7 pe vise.

Aleluya - Juda ni God chumbuai rindig kin tende puayi ni riri “Aleluya.” Wand ven ni puate te pugri, “Yawe chumbuai bidig.”

Alo - Alo te marasin ire ni yuwon tuqo wuri ye. Ni nyumo iri ni riq pe yembe munduw ye. Juda ni pripri marasin wen kin wute mati kin ni ghimbi pe nyang mamb. Ni puq men kin te ni wute mati kin mawo yemu ye tekin ningg sir map.

Alta - Juda ni pripri umo mamb God meng ye. Ni pripri sipsip, meme o kau te kin mamb ye. Ni umo te kin mamb pre di alta pe mi riwo pu rise.

Aposel - Jisas ni wute ninde dobu maru kin te 12-pela pu nap mo ei ni te aposel ningg mas. Ni Jisas ane mas di ni bei nem. Jisas nati pre mune nes newo kin tende puayi ni nikin nde rar

pene muqoind. Jisas ni tiqi nundom mo yumbo ni muqond kin te ningg wute simbe mindiny. Ni wute Jisas nei rimbig kin ninde ye mawo kin ningg mas. Buk Aposel pe Pol Barnabas temi ni aposel puq mindim. Di wute aye ninge ni mune pugrine. Ni anene wute Jisas nap mo di tiqi nundom mo ei ni ningg yembe mand ye.

Areopagus - Areopagus te rand quyu woju iri Atens tiqe yumbui opu tende yenu ye ni nyamb. Wute nyamb kin tiqe yumbui tende ye ni pripri wand mand kin puayi rand quyu pe tende mikur. Wute nyamb kin ni mingg kaunsil ningg mas ye te ni mune Areopagus puq mindim.

Aron - Aron ni Livai ningg kuqo, di Livai ni Jekop ningg wo 12-pela tekin ye iri. Asi nganye prist mas segine kin tende puayi God ni Aron naip no di Aron ni ye nawo Israel mingg prist ningg nas. Di God nari Aron ningg kuqo buagi ni prist ningg mas ye. Aron ni Moses kise. Ni temi wute Israel kin mitari Isip si miraq wu mase mo. Puayi ire ningg Israel kin wute ni Moses Aron temi ningg wand rutungu yambu riri di nikin nei pe ruso ningg riri. God ni raqene bei nand te pugri God nikinne Aron Moses temi nap mo di ni ei ye mawo ye. God ni temi simbe nindim di ni wute wute tit 12-pela te nde ye mawo ye ni botu te mate mowi di God ningg lo rise kin bokis pe tumone mawo mase. God nari wuti pughe ye ni botu te mune yi ri te ni naip no di ni ei ye nawo. Yambgriq bur ane Aron ni botu te mune yiri. Ni yiri ne segi, pudi kis namb di yi riyi. God nari di Aron ningg botu te Moses ningg lo rise ye bokis pe

tende mowi nase ei wute nei rimb te pugri God ni Aron naip no. Nu Hibu sapta 9 ves 4 te ndoq.

Artemis - Artemis te wandoqi kin god nyumbueg ire ni nyamb. Wute ninge ni god nyumbueg wen yumbui nyamb riraw. Nu buk Aposel sapta 19 te qond.

Babilon - Babilon te tiqe yumbui nganye ire ni nyamb. Asi nganye wute tiqe yumbui nganye wen ye ni Israel ane mege di nine nganye mand di Israel segi. Ni wute Israel kin nganye buagi ninde tiqe pe mitari mo ei ni te yembe ye wute ningg ris. Buk Revelesen sapta 14 ves 8 pe ni tiqe yumbui ire Babilon puq munduw kin te ningg simbe wund. Wute ninge mari ven te kopuqu wand di ni Rom ningg puq wund. Pita ni 1 Pita sapta 5 ves 13 pe ni mune pugrine Rom ningg Babilon puq nand.

Bal - Bal te god wandoqi kin iri ni nyamb. Asi nganye wute Israel kin ni ruso qi muq kantri Israel yequ kin qi te ningg ris kin tende puayi wute asine tende ris ye ni Bal yumbui nyamb rirang ye. Di ninge puayi wute Israel kin ni anene Bal yumbui nyamb rirang. Tekin ningg di God ni quan nganye umbo ker nuany.

Balam - Balam ni God ningg propet iri. Puayi ire ningg Israel ni veri ninge Moap puq mindim kin ni king te Balak. Balak ni Balam ningg nari ei ni wute Israel kin brequ nindiny ei ni ane mege kin tende puayi nine nganye mand Israel nyinge mawo maghe. Balam ni yambu nari, pudi dobu ni nei nare nitinde nari ni puq nen ye. Balam ni King nde baj pe no no di angelo iri ngimine yenu ei ni segi puq nindig. Balam ni donki pe no di donki ni angelo te ngimine yenu nuqoind

di ni no yambu yari. Balam ni donki te ni ei no ningg, pudi donki ni wand nand di Balam menge niping. Balam ni nei namb wute Israel kin te God ni yuwon nuany ye puq nand pugri bu ni brequ nindiny segi. Buk 1 Pita sapta 2 ves 15 di Jut ves 11 ni riri Balam ni wet bidi yawo niraw righe ye. Te pugri Balak ni wet bidi ninge neng pugri bu ni nei nare nitinde di Balak ghav nindig ye puq nand. Te piyi Balak ni God ningg wute ni veri pudi Balam ni ghav nindig ye.

Bali - Bali te mir yi ire wit kin pugri ye. Wute ni bali yi pe bret yembe runduw. Pudi bret wen kin te oghi nganye segi. Ni bret wit yi pe yembe runduw kin pugri segi.

Belsebul - Belsebul te ququ gre kin iri di wute nganye buagi Israel nde tumo ris kin ni yumbui nyamb rirang. Asi nganye ni nyamb te Balsebul. Di ni mune Satan puqne mindig, te ququ brequ buagi mingg yumbui.

Epikurian - Nu wute Epikurian nde dobu maru kin di wute aye Stoik puq mindim kin te buk Aposel sapta 17 ves 18 wuso 21 pe qond tuqui. Ni nei quan kumo rise di pripri nei di wand nganyene kin te ningg wute bei meny. Ni pripri nganye yumbo ren kin ningg wand mand.

Ewa - Ewa te Adam ni ngam. God ni qi di yumbo buagi qi pe kin yembe nindiny kin tende puayi Adam yembe nindig. Pre ni Adam ningg ut ngape iri neti nowi di Ewa yembe nunduw. Pudi Satan ni ghati kin pugri ninde nondo wandoqi nunduw di ni nyumo yi God ni riq segi puq nand kin te wuq. Ni Adam mune nyumo yi te weng naq. Ni teri ye ruwo God wand simbe nindiny

kin te gure ruwo. Tende puayi pu rindi muq wute yumbo ur brequ yembe rindiny.

Frankinsens - Frankinsens ni wet bidi yumbui pe wong mindiq ye. Ni wonji pu miraq mandi di nyumo ire ni kinye dabo gri qui wure kin pe yembe munduw. Nyumo kinye qui wure kin te wase mindaq di yuwon tuqu wuri.

Ghimbi dugu chongo pend mawo - Ghimbi dugu chongo pend kin te Juda nikin yumbo ur ire. Ni quayi wo buagi kumo rire rindi nginy 8-pela pu mawo pre di ni ghimbi dugu chongo pend muam ye. God ni Abraham simbe nindig nari ni puq ei men. Ni puq men kin te ni bei mand ni Juda kin. Ni wute Juda kin ningg mari, “Wute ghimbi dugu chongo pend kin.”

Jisas ningg wute ni Jisas ningg wand simbe mand ye puate mi righe kin tende puayi wute ninge mari wute Juda segi kin ni Jisas nde dobu maru ningg te ni ghimbi dugu chongo pend ei muam. Te ei bei mand ni wute Juda kin pre muq ni Jisas nde dobu maru ye. Pol ni ren kin ningg chumbuai nand segi. Ni pas ire Galesia nde neq wuso kin tende ni ren kin ningg simbe nand. Ni nari wute yuwon pu mas ningg mari te ni yumbo irene ei puq men, ni Jisas ne ei nei mimbig.

God ningg baj - God ningg baj te irene. Ni Jerusalem yequ. Juda ni pripri tende mo mir uny yemu di umo wase mande God meng. Wute Juda segi kin ni dabone yeru, ni God ningg baj pe tende rir ruso segi. God ningg baj wabe tende rum ire te quan nganye uny kin. Rum wen te wute segi segi mar mo segi ye. Prist mingg yumbui mingg yumbuine ni tende nar no, di ber manyi ni nar

no irene nand di pre. Rum tende ngimrawu pe chongo yumbui ire qungu muaw pu yequ. Jisas ni nati kin tende puayi chongo bidì te mingine bir, wam pu righe ruso tingi. Tekin te ni bei rind te pugri God ni wute Jisas nei rimbìg di ninde rar pe rundo kin ngim te ir pu wuse.

God ningg sel baj - Asi nganye wute Israel kin ni qi nyumo di wuye segi ye pe tende righe righe yeru kin tende puayi God nari ni sel pe baj iri yembe mindig. Di ni God ningg lo rise kin bokis te baj pe tende muaq wus.

God ningg lo rise kin bokis - Bokis wen te nyumo pe yembe munduw di tende wam gol mune mawo. Bokis wabe tende wet puayi teri rise. Di Moses ni God nde pu lo 10-pela nateri kin te wet pe tende ur pu rise. Wute Israel kin ni bokis wen God ningg baj sel pe yembe mindig kin tende muaq wus. Bokis wen te ninde quan nganye yumbui te pugri bokis di yumbo tende rir rise kin te ni ghav rindiny God ninde wand taq namb kin te nei rimbiny.

God ningg sipsip wo - Jon wute wuye nap kin ni Jisas ningg God ningg sipsip wo puq nindig. Juda nikin yumbo ur te ni sipsip wo ei mumbueq di God nde rar pe wase mindaq. Te ei God ni yumbo ur brequ mand kin wand te puaq nindim kin tuqui. Sipsip wo kin yavi ni puq wem God nde rar pe puqum segi. Jisas ni God ningg sipsip wo, te pugri ni nati ei God beghi yumbo ur brequ bad kin wand puaq nundug kin tuqui.

God yumbui nyamb mirang kin baj - Israel pe tiqe manyi Juda ni God yumbui nyamb mirang kin baj yembe mindiny. Te ni rikur kin baj di

tende ni God ningg wand ruqond, God ningg lo ningg mawo righe, God ane wand, di yumbui nyamb rirang.

Gris - Gris te kantri ire nikin nyamb. Nikin tige yumbui te Atens. Ni wand tuan nyamb te Grik. Jisas ni qi pe vende nas kin puayi wute nei quan rise kin buagi ni Grik wand mand. Di Jisas ningg wute ni Nupela Testamen kin buk ur mand kin te ni Grik wand pe ur mand.

Hagar - Hagar ni Sara ningg yembe ye wute. Sara ni kimasi yequ kin tende puayi ni Hagar simbe wunduw Abraham teri rise. Hagar ni quayi wo iri wuri wundi di Ismael puq wundig. God nari ni Abraham wo iri neng ye puq nand di Ismael te wo te segi. Ismael ningg kuqo ni yumbo yuwon kin God nari ni Abraham ningg kuqo neny puq nand kin te riteri segi. Dobu muq Sara ni quayi wo iri wuri wundi di Aisak puq wundig. Wo nen te God ni Abraham Sara teri neny puq nand ye te.

Sara ni Aisak wuri wundi pre dobu ni Hagar umbo ker waw di bub wuraq wuso. Hagar ni wuso di rand Sainai puq mindig kin tende tumo wuso wus. Ber nganye buagi ruso pre Moses ni rand tende God ni lo neng. Puate te ningg bu Pol ni Galesia sapta 4 pe nari Hagar ni wute lo nde si nambu mas kin pugri. Ni lo nde si nambu mas ye puate te pugri ni mari ni God ningg lo kin wand buagi te mat rise tedi God nari ni tuquine mas. Ni wuti Jisas Kraist nei nimbic tedi God nde rar pe tuquine nas kin te ni nganyene puq rind segi.

Hermes - Hermes te ququ gre kin iri wute Gris kin ni yumbui nyamb rirang ye. Wute Gris kin ni riri Hermes ni god aye te ni nde pu wand nare nandi ye.

Herot - Nupela Testamen pe wute temi aye temi pu Herot puq mindim.

King Herot - Ni nyamb aye Herot Yumbui Nganye. Ni Judia kin king ningg nas kin tende puayi Jisas kumo wuri wundi. Jisas wone nas kin tende ni Jisas ni nati ningg. Wand ren Matyu sapta 2 ves 1 wuso 18 pe rise.

Herot Antipas - Jisas ni wand bir nawo nawo kin tende puayi Herot Antipas ni Galili opu kin yumbui ningg nas. Ni kiqam Pilip ngam Herodias puaq nindiq nitaqi. Di Jon wute wuye nap kin ni simbe nindig nari ni kiqam ngam puaq nindiq kin te ningg ni unje nap pugri bu Herot soldia simbe nindim ei mo Jon gibe pend muang. Wand ren kin Mak sapta 6 ves 14 wuso 29 pe rise. Ni Jisas kotim maind kin tende puayi ni Herot Antipas nde mitanyi mo. Wand ren kin Luk sapta 23 ves 6 wuso 12 pe rise.

Herot Agripa 1 - Herot nen wute Jisas nei rimbig kin taq namb. Ni Jon kise Jems ni nati. Nu ni ningg wand ren kin Aposel sapta 12 ves 1 wuso 23 pe qond.

Herot Agripa 2 - Herot nen ni Pol ningg wand nutungu pre di tiqi nundog Rom no ei Sisar mune ni wand nutungu ningg. Wand ren kin Aposel sapta 25 ves 13 wuso sapta 26 ves 32 pe rise.

Hibru - Wand puch Hibru ven ni puate tevi. Puate ire te wand puch Juda kin pugrine. Wute mari Hibru ni Abraham ningg kuqo. Puate aye

te nikin wand tuan nyamb. Ni nikin wand tuan nyamb te Hibru wand tuan puq munduw.

Hisop - Hisop te nyungo ire. Prist ni hisop yavi pe meq wughe mitaqwi wute di yumbo pe puraq mindiq. Ni wute di yumbo puq meny God nde rar pe yuwon ris ningg te ni hisop pe ei wute di yumbo yavi puraq mindiny.

Isip - Isip te kantri ire Israel nde tumo yequ kin. Wute Israel kin ni Isip taq pu yeru ber 400-pela pu ruwo.

Israel - Nyamb Israel ven God Jekop neng ye. Ni kuqo nyamb nganye buagi mirany. Ni “Israel kin wute” puq mindiny. Dobu ni “Juda” puq mindiny, di “Hibru” puqne mindiny. Israel mas kin tiqe te mune Israel ne puq munduw. Te pripri ni Kenan puq munduw kin te.

Jekop - Jekop ni nyamb aye Israel. Jekop ni wo 12-pela pu mas. Wo 12-pela pu te Israel kin wute tit 12-pela ye tekin kuqo.

Jeremaia - Jeremaia ni God ningg propet iri yabe chuqo nganye nas ye. God ni simbe nindig nari otiwo di ni wuti iri tiqi nundog no nikin wute nateruwi ye. God Jeremaia wuti te ningg simbe nindig di otiwo wute wuti te pughe sin ei reng ye te ningg simbe nindig.

Jesi - Jesi ni king Devit kiyi, di ni Jisas ningg kimem. Yabe chuqo nganye propet Aisaia ni wand ur nand nari Kraist ni Jesi ningg kuqo ei.

Jisas - Nyamb Jisas ven kin puate te “Wute nateruwi kin.” Wute Jisas nyamb aye mune rirangne ye. Ni Jisas Kraist puq rindig, God ningg wo puq rindig, wuti God nde pu nandi wuti

nganye nas kin puq rindig di Devit ningg wo puq rindig.

Jisas ningg wute - Jisas ningg wute te Tok Pisin pe mari, disaipel. Jisas ningg wute te wute Jisas nei rimbig kin ni ningg wand te rutungu di ni nari kin pugrine puq ren ye. Buk Aposel pe wand aye ninge te ni Jisas ningg wute ningg wand mand. Ninge puayi ni “wute Jisas nei rimbig ye” puq mindim. Di ninge puayi ni “chech” puq mindim. Buk ren Matyu, Mak, Luk di Jon ni Jisas ningg wute 12-pela te ningg simbe rind. Wute 12-pela men te Jisas nap mo ei ni ane mas. Ni mune wute 12-pela men ngam niram di tiqi nundom mo ei ni ningg yembe mand. Nu Matyu sapta 10 ves 1 wuso 4 te ndoq.

Josep - Nupela Testamen pe wute quan Josep nyamb puq mindim.

1. Josep Jekop ningg wo 12-pela ye te kin iri.
2. Josep aye te Maria ngaim.
3. Josep Jisas ningg kiqam iri.
4. Josep Jems kiqam.
5. Josep Arimatea kin, ni wuti yumbo quan kin di ni Juda God yumbui nyamb mirang kin kaunsil ye iri. Ni wuti yuwon ye ni Jisas nde dobu naru ye.
6. Josep Barsabas ni wute Jisas nde dobu maru ye te kin iri. Ni wuti iri maip no ei Judas ningg sunyi nitangri aposel ningg nas ningg, ni Josep Matias temi kin iri ei si mumbog. Di ni Matias si mumbog.

Juda - Juda buagi ni Abraham ningg kuqo. Yabe chuqo nyamb Juda ven kin puate te “Wute Juda ningg qi pe mas ye.” Te ni wute tit ire Juda puq

munduw ye te ningg bu wand mand. Wute tit wen te Israel mingg wute tit 12-pela pu ye te kin ire. Qi ni mas kin te Judia puq munduw. Tige Jerusalem ni tende opu yequ. Jisas ni Juda ningg kuqo iri. Dobu di Israel buagi mune Juda ne puq mindiny. Jon ni wand yuwon ye ur nand kin tende ni Juda kin wute nyamb ye te mingg wand nand ningg te ni Juda puq nindim.

Juda segi kin - Wute Juda segi kin te wute aye qi pe kin, ni Juda kin segi. Wute Juda kin ni God ni nikin te wute ningg nap rusu ye te ningg chumbuai rind di riri wute aye ni yuwon segi.

Kamel - Kamel te umo yumbui ire wute mewe mas wure wuso ye. Kamel ni segine yumbo mai kin quan ninde dob wam mawo ris wure wuso. Ninge puayi wute ni kamel iny te materi chongo yembe mindiny. Chongo te kin ni oghi nganye segi. Matyu sapta 3 ves 4 pe di Jon wute wuye nap kin ni chongo kamel iny pe yembe munduw kin niraq wughe ye wand te rise.

Kein - Kein te Adam Ewa teri ye ni wo kiseyu. Nginy iri ningg Kein ni kiqam Abel temi yumbo wase mande God meng ningg. God ni Abel ningg yumbo te nateri yawo gureg di Kein ningg te yambu nari. Te ningg di Kein umbo ker nawo Abel ni nati. Pugri di God nari Kein ni muq tige buagi ei naghe naghe yenu di wute buagi ni yambu rireng.

Kenan - Kenan te qi puch ire ni nyamb di qi wen te asi God nari ni wute Israel kin neny ye puq nand. Muq beghi qi te Israel puq buduw. Wute ninge ni Palestain puq rind.

Kora - Kora ni ye nawo di wute ninge nitami no ei Moses Aron temi puaq mand ei ninde si nambu mas segi. God ni te ningg umbo ker nawo di ni qi puq new mim puaq wund di Kora wute ni ane mo kin te qi ngamo pe tende ir maghe maghe mo. Muq qi mune wundi wughe ni buag wure di mati. Jud 11 Kora ningg simbe wund.

Kraist - Kraist ni mune Mesaia puqne mindig. Wand puch Kraist ven te Grik wand pe di Mesaia te Hibu wand pe, di Juda ni wand tevi ven rind ye. Wand tevi ane ni puate irene. Ni puate te “Wuti yembe ire ningg naip no di wel ngawu pe guroq mindig kin.” God ni wuti iri naip no ei ni Juda mingg king ningg nas ningg tedi ni wel ngawu di mungame pe guroq mindiq ei bei rind God ni wuti te king ningg naip no. God asine wand taq namb nari ni wuti iri tiqi nindog nandi ei ni te wute nateri di God ningg wand quari yembe nindiny. Wuti te “Kraist” puq bidig, te pugri God ni naip no di tiqi nundog nandi.

Kristen, Wute Kraist nei rimbig ye - Wand puch Kristen nikin puate te pugri: “Wute Jisas Kraist nde dobu maru ye.” Buk Aposel pe sapta 11 ves 26 pe buqod kin ni wuri Antiok tende wute Kristen puq mindiny pre muq tiqe aye pe mune.

Kruse - Wute Rom kin nikin yumbo ur te pugri: wuti iri ni quan nganye unje nap tedi ni mi nati ye. Ni wute mi mati kin te ni kruse pe qungu mi mati. Ni nyumo puayi teri materi di kruse yembe munduw. Pre di nil matemati wuti te kruse pe tende nilim maind, o segi tedi sare materi taq maimb. Te pre di ni kruse te wuti anene mindiqi wuyo teti pu yequ di wute te rar muqoind qungu

pu yenu ruso di nati. Wuti kruse pe nilim maind pu yenu kin ni yuqo quan nganye niraq niraq di nati. Yumbo ren kin te wute ni quan nganye minyuw wem ye.

Kumin - Kumin te nyumo yi ire ni nyamb. Juda ni nyumo yi wen mir pe puq rew ei mir nyong rimb. Di ni marasin kin pugri anene ritaqwi ye.

Leprosi - Num te Baibel pe leprosi puq mindiny kin te beghi num muq leprosi puq bidiny kin te ane tuqui segi. Ni num isis ghimbi chongo pe quan nganye brequ rise kin te leprosi ne puq mindiny. Wuti iri num kuen nare ni wute buagi aye ane tiqe ris tuqui segi, di wute buagi aye ni puaq rind ye. Juda ni mari wuti leprosi niraq kin ni God nde rar pe yuwon nas segi.

Livai - Livai ni Jekop ningg wo 12-pela ye tekin iri di ni Israel mingg wute tit 12-pela ye te kin kuqo iri. God Livai ningg kuqo ei God ningg baj pe yembe mand ningg si numbom. God Livai ningg kuqo ninge si numbom di prist ningg mas. Jisas ningg wute 12-pela ye te kin iri ni nyamb Matyu ni wute tit Livai kin.

Lo - God ningg lo Olpela Testamen kin buk 5-pela pu ye ruwo kin pe tende ur mand. God lo te Moses neng ei Moses wute neny ningg. Ninge puayi di lo te Moses ningg lo puq mindiny.

Mana - Yabe chuqo wute Israel kin ni Isip pu wu rise ruso di mong wute segi ye pe tende rir ir ir yeru yeru ber 40-pela pu ruwo. Tende puayi God ni mir neny. Mir te ni mana puq mindiny. Nginy manyi manyi mir te qi pe ir ri, Sabat kin nginy ne segi. Di wute mir te dong rind rirur di riq.

Maria - Nupela Testamen pe nyumbueg quan Maria puq mindiny.

1. Maria wute buagi quan nganye nei rum-buw kin te Maria Jisas kumo.
2. Maria aye te Maria Magdala kin. Jisas ququ brequ 7-pela pu ninde pu puaq nand mo di ni wute Jisas nde dobu ruru ye tekin ire ningg wus.
3. Maria aye te Maria Betani kin. Ni kise Marta di ni kinyimi Lasarus. Ni Jisas nde muange tingi wus di Jisas wand nand kin wutungu wutungu wus.
4. Maria aye te Jems di Josep ni kumo. Maria wen wute ire tene bri qa Maria Klopas ngam.
5. Maria aye te Jon Mak ni kumo. Ni baj iri Jerusalem nase di Jisas ningg wute ni pripri ni ningg baj pe tende rikur.

Mastet - Mastet te nyumo ire ni yi woju nganye kin. Ni yi woju nganye pudi ni yire di quan nganye yumbui kuso nyumo kin pugri.

Melkisedek - Beghi Melkisedek ningg oghine nei bab segi, pudi wand Jenesis sapta 14 ves 17 wuso 20 di Hibru sapta 5 wuso 7 pe ur mand kin tene nei bab. Ngeri ire ningg veri mo Abraham kuwo nindiq yo Lot mait nase mitanyi mo. Abraham no ni ane mege di Abraham ne veri te ni. Di ni Lot neti nowi di nikin yumbo nganye buagi ane mune nare nandi. Abraham tende pu mune nandi nandi Melkisedek nandi ni nuqoind. Di Melkisedek ni bret wain ane neng di ni God pengu nindig ei Abraham yuwon nuang. Di Abraham yumbo yumbo buagi tende pu mune nare nandi

kin te bir nawo bid 10-pela pu di yumbo buagi kin 10 ire ire Melkisedek neng. Otiwo Abraham nikin yumbo buagi kin 10 ire ire Melkisedek neng ye tekin pugrine Juda nikin yumbo yumbo buagi bir mawo bid 10-pela pu di 10 ire ire prist mem.

Mir uny yemu - Juda nikin yumbo ur ire taq pugri. Ni mir si mare, mir ane yemu di God ane wand di ni yumbui nyamb mirang. Ni puq men ei bei mand ni God nde rar pe ni nyamb mi vighe viso di yumbo ur brequ si mare.

Mur - Mur te yumbo ire wet bidi quan nganye pe wong mand kin di ni tuqo te quan nganye yuwon tuqo wuri ye. Ni nyumo ire ni riq pe yembe munduw ye. Juda ni marasin kin pugri me. Ni wute puq wem ruqoi kurem ei ni yuqo quan nganye mutungu segi mase. Di ni wute mati kin ngamo pe mawo yemu ningg di ghimbi pe nyang mimbim.

Nad - Yumbo wen ni nyumo woju iri spaiknad puq mindig kin ni ningg riq pe yembe munduw ye. Jon sapta 12 ves 3 pe Maria nad ninge wure wundi Jisas nde nyinge pe guroq wundig.

Nei mare mitinde - Wand puch ven kin puate nganye taq pugri: Wuti nei namb ni yumbo ur brequ nand pre, di ni nari ni mune yumbo ur brequ nand segi, pudi God nari kin pugrine puq nen ye, di ni God pengu nindig ei ni asi yumbo ur brequ nand kin wand ninde rise kin te puq nindig ningg nari.

Nginy yumbui - Pripri ber manyi Juda ni God ni yumbo yuwon kin ninge yembe nindiny kin te nei rimbiny ningg mir yembe rindiny ei ni ngeri

te nei rimbiny. Mir tekin ye ninge ni nyamb taq ren.

God ningg baj God nde si pe meq wundo

- Ngeri ven ningg te Juda ni asi wuti iri Judas Makabeus ni God ningg baj mune sabi nunduw yuwon pu wuse ei wute tende God yumbui nyamb rirang kin te nei rimbiny. Veri ni mar mo di God ningg baj te unje mipiq pre, pugri bu ni mune sabi nunduw. Juda ni ngeri wen kin ni nyamb aye miraw kin te “Ti kin mir.” Ni mir ren kin yembe mindiny kin puayi bu Jisas ni nari, “Nge wute buagi qi pe kin ni ti.” Ren kin Jon sapta 9 ves 5 pe rise.

God Israel mingg wo rar nuqond mas -

Rende puayi Juda ni ber pughe gri pu Isip taq pu yeru di Yumbui ni ghav nindiny di wu rise ruso kin te nei rimbiny. Tende puayi God ni angelo tiqi nindog nandi Isip nde baj buagi pe tende no di quayi wo kiseyu buagi te ni mati omo. God ni Juda simbe nindiny ni sipsip ire mumbueq di ni yavi te ngimrawu nyang mamb. Angelo nandi kin tende puayi ni yavi te nundoq di wo kiseyu baj te kin ni nati segi.

Bret yis segi kin - Juda ni nginy bret yis segi kin nei mimbig kin te God Israel mingg wo rar nuqond mas kin ngeri tende puayne. Asi nganye ni Isip si miraq kin tende puayi ni brequne ei mo. Ni otinde ris yis ghimbi ruaw ei bret yindiqi pre muqdi wase rindaq kin tuqui segi. Pugri bu ni bret yis segine wase rindaq. Te ningg bu ni nginy nen nei rimbig kin puayi ni bret yis segi kin riq.

Baj yirbu pe ris kin - Nginy nen ningg Juda ni chumbuai rind, te pugri tende puayi te ni mir bi

ruwo kin yembe te omo pre. Ni baj yirbu yembe rindiny di wik ire ni tende ris chumbuai rind. Ni puq ren ei asi ni kuqo ni qi wuye di nyumo segi ye pe tende ni pugri rise di righe righe yeru ber 40-pela pu ruwo kin te nei rimbiny.

Pentikos - Wand puch Pentikos ven ni puate te 50 kin pugri. Juda ni nginy nen nei rimbigin kin te Israel asi taq pu yeru God ghav nindiny kin nginy te pre di nginy aye 50-pela pu mo pre di Pentikos. Nginy nen ningg te Juda ni wit di ruaq kin te ningg chumbuai rind. Ni God ni pughe gri Moses lo neng kin te anene nei rimbiny. Muq vende puayi wute Jisas nei rimbigin kin ni nei rimb te God ni Ququ Yuwon Ye wute Jisas nei rimbigin kin ninde tiqi nindog nandi.

Nyumo fig - Fig te nyumo ire, ni kotu kin pugri pudi fig yi ni nyong wumb.

Oliv - Oliv te nyumo ire ni yi riyi kin. Juda ni nyumo oliv kin yi pe wel yembe mindiny. Wel tende pe mir wase ruwo di yumbo aye nganye buagi yembe rindiny. Nyumo kuen Juda nde quan nganye yumbui. Jerusalem tumo tende rand iri yenu, rand te oliv kin rand puq mindig. Rand tende nyumo oliv nganye buagi yemu.

Osana - Wand puch ven te Juda ni wute ninge nyamb mindiri riwo ningg di pugri mari. Wand ven kin puate te “God ni ghav ndig” o “Ni nyamb yumbui yeng.”

Parisi - Parisi te wute tit ire wute nyamb yumbui kin. Ni lo God Moses neng kin te quan nganye nei mimbiny. Ni mari wute lo ren riri kin pugrine nganye ei puq ren. Di ni yumbo ur aye lo tende pe jiju mand kin te ningg wute mawo righe.

Ni nei mamb ni quan nganye yuwon di wute aye oyi segi, pugri bu ni bijeyi mase ye. Di pripri ni nei brequ mamb, pudi ni bei mand kin ni wute yuwon. Parisi ni Jisas yambu mireng di mi nati ningg.

Prist - Prist te wute Israel kin wute nde nyamb pe mir wase mande God meng ningg God si numbom ye. Ni Aron ningg kuqo nde kin wute prist ningg map mo. Prist te ninge ni prist mingg yumbui puq mindim. Prist men ni quan nganye yumbui. Di prist tende ni prist aye iri prist mingg yumbui ni yumbui puq mindig. Ni oyi prist aye nde quan nganye yumbui. Prist mingg yumbui ni yumbui ni irine God ningg baj pe kin rum ire uny kin nganye tende nar no kin tuqui.

Propet - Propet te wuti God ninde wand simbe nand di ni no wute simbe nindiny ye. Ni God ningg nyamb pe wute wand simbe nindiny ye. Di God yumbo otiwo puq ren ye te ningg mune propet simbe nindim. Propet mari Jisas ni nandi ye, di ni yumbo pughe kin ei puq nen ye di wute ni pughe sin ei meng ye te kin wand nganye buagi simbe mand. Wand ren kin yabe chuqo nganye simbe mand ber nganye buagi ruso pre dobu di Jisas qi pe nati ni. Ni otiwo Jisas munene nandi kin tende puayi di yumbo pughe kin ei puq ren ye te ningg mune simbene mand.

Nupela Testamen pe wute Ququ Yuwon Ye ningg gre pe wand rind kin te mune propet ne puq mindiny. Ni mune pugrine wand God neny kin te bu God ningg wute ghav rindiny ningg simbe rind.

Quayi kiya - Nupela Testamen pe wand puch quayi kiya ven ni wute tit teri ire ningg mari. Matyu, Mak, Luk di Jon pe te ni wute Juda nde ye mawo kin ni ningg mari. Buk Aposel di pas pe te ni wute sios pe ye mawo kin tiqe buagi pe mas kin te ningg mari. Revelesen pe te quayi kiya 24-pela pu heven pe mas God yumbui nyamb mirang. Wute men ni God te wute buagi kin pugri.

Ququ brequ - Ququ brequ ni Satan nde dobu maru ye. Ni wute unje map ningg bub muany, ni wute puq meny God ningg wand rutungu segi di Satan nde dobu ruru. Wuti iri ni yumbo ur brequ nand tedi ququ brequ ni mait nase gre di yumbo ur brequ aye yembe nindiny.

Ququ Yuwon Ye - Ququ Yuwon Ye ni nyamb aye God Ningg Ququ puq mindig di Jisas Ningg Ququ puq mindig. Ququ Yuwon Ye di God di Jisas ni temi ire ane wuti irine. Ququ Yuwon Ye ni wute Jisas nei rimbigh kin ninde nas. Ququ Yuwon Ye ni yembe taq ren: Ni wute puq neny wand nganye kin nei rimbiny. Ni God pengu nindig ei God wute Jisas nei rimbigh kin ghav nindiny. Ni wute God ningg ngim nei rumbuw ningg yeng nuany. Ni wute gre neny ei ni God ningg wand ningg wand rind kin tuqui di God ningg yembe rind kin tuqui. Di ni wute gre neny ei ni sios puq reny gre pu yeru kin yumbo yembe rindiny.

Rabai - Rabai nyamb ven Juda ni tisa yumbui nyamb kin ni pugri nyamb riram ye. Wuti iri ni yumbo ur yuwon ye di nyamb yumbui kin ni Rabai puq rindig.

Rom - Rom te kantri Itali puq munduw ye ni ningg tiqe yumbui. Jisas qi pe nas kin tende puayi

Rom ni kantri aye kin nganye buagi materi pre. Ni Israel mune mitaqwi pre, pugri bu wute Irael kin ni yambu mirem di bub mare mo ningg. Rom kin king ni nyamb Sisar. Ni kantri buagi tende opu yeru kin king yumbui nganye.

Sabat - Sabat kin nginy te nginy yumbui nganye. Jenesis pe beghi buqod nginy 6-pela pu God qi wen quanene yembe nunduw, di nginy 7 te ningg ni nas yawotuan. Di God nari wute nginy 6-pela pune ei yembe rind, di nginy 7 te ningg ni ris yawotuan di ni yumbui nyamb rirang. Juda kin wute ye mawo kin ni Sabat kin nginy te kin lo nganye buagi rise. Wute lo te gure ruwo di Sabat kin nginy tende yembe rind tedi ni ker mawo. Pugri bu Jisas ni Sabat kin nginy te wute sabi nindiny oghi, ni umbo ker mawo di mari ni lo gure nuaq.

Sadyusi - Sadyusi ni wute nyamb yumbui kin. Ni mari wute lo God Moses neng kin wuri ye te kin pugrine ei puq ren. Ni wute tit Parisi ane tuquine. Pudi ni Parisi ane ker mawo ye. Ni ker mawo kin te pugri, Parisi mari wute riti pre dobu otiwo di mune res riwo ye. Di Sadyusi ni mari te wandoqi.

Samaria - Samaria te opu ire kin nyamb. Wute Samaria kin ni Juda nganye segi, te pugri yabe chuqo ni nyumbueg Juda segi kin te mitari. Juda nganye ni brequ puq mindim.

Satan - Satan ni ququ brequ buagi mingg yumbui. Ni God ningg veri, ni wute wandoqi nindiny di puq neny ei ni yumbo ur brequ rind ningg. Ni wute God dob reng di ni nari kin pugrine puq ren ningg nari. Di ni wute asi yumbo ur brequ rind ye te ningg mune simbe nindiny di simbe nindiny

nari God ni asi yumbo ur brequ rind kin wand te puag nindiny segi. Satan ni nyamb aye mune “qi wen kin yumbui” puq mindig.

Saion - Saion te rand uyu iri ni nyamb, di tiqe yumbui Jerusalem rand uyu tende yequ. God ningg baj ni rand uyu tende yequ. Di tiqe yumbui tende puch ven te yumbui nganye. Ninge puayi Juda ni tiqe yumbui Jerusalem quanene ningg wand mand di ni Saion ne puq mand.

Sisar - Sisar te wute Rom kin ni king. Ni nas kin puayi wute Rom kin ni tiqe nganye buagi ane mege di nyinge mawo maghe. Sisar nyamb ven te wuti iri king ningg nas di king buagi aye tende ye nawo ye nikin nyamb. Rom mingg king aye te mune Sisar ne puq mindim ye.

Sus - Sus te god wandoqi kin iri ni nyamb. Wute Gris kin ni yumbui nyamb rirang ye. Wute Rom kin ni god iri tene ni mune yumbui nyamb rirang di ni Jupita puq mindig.

Umo wase mande God meng - Olpela Testamen pe God wute simbe nindiny ei mir wase rinde ni reng. Mir wase rinde God reng kin te puate isis. Puate ire te ni puq ren te ei God ni yumbo ur brequ rind kin wand te puag nindiny. Wuti yumbo ur brequ nand kin te God ni bures ei naip no di nati. Pudi wute umo rire rindi te ei umo oyi wute ningg sunyi ritanyri riti. Pugri bu God wute yumbo ur brequ rind kin wand puag nindiny ye. Wute umo rire God ningg baj pe ruso, prist umo te mambui riti di God meng. Umo God reng kin te quan nganye yuwon kin di wand ninde rise segi kin te ei reng. Nupela Testamen pe beghi simbe mundug beghi mir wase bade God

beg ei God beghi wand puaq nundug kin yumbo te Jisas.

Wain yi - Wain yi te sare ire ni yi te me ye. Wain yi ni sare ire pe riya ye. Wute ni wain yi materi di wain yembe mindig. Juda ni wain sare nganye buagi ninde qi pe mi maghe ei ni wain yi quan rise.

Wand taq mamb - Wand taq mamb kin te wute temi yumbo ninge puq men ningg oyi oyi ngiq mand. Wute ni wand taq mamb tedi wuti iri nari ni yumbo ninge puq nen ye, di tekin oyi te wuti aye te oyi yumbo ninge puq nen. God ni wute Israel kin ane wand taq rimb. Ni nari ni Juda mingg kiyi di yumbui ningg nas, tekin oyi te Juda ni God nari kin pugrine ei puq ren.

God ni wand yumbui taq namb kin te teri. Ire ye wuwo kin te ni Moses temi wand taq mamb. God nari wute pughe ye ni lo te quan nganye ritiq rise gre ye te ni nikin te wute ningg pugri nateri ye. Pudi wuti iri ni God ningg lo Moses neng kin te quanene nat rise segi, pugri bu ni wand aye mune taq namb di nari, wuti iri Jisas Kraist nei nimbig tedi ni nari wuti te ni yumbo ur tuquine puq nen ye.

Wute Moses ningg lo wute bei meny ye - Men wute yumbui nyamb kin Juda nde mingi mas ye. Ni wute yumbo Moses ningg buk 5-pela pu tende ur mand pu rise ye te bei meny ye.

Wute takis materi kin - Wute takis materi ye ni Rom mingg gavman pe yembe mand. Rom ni Israel mitaqwi di ninde si nambu yequ. Wute men ni wute Israel kin ninde takis materi pre di

Rom nde mi rundo. Di ninge puayi Rom ni wet bidi pughe gri pu materi kin te rise di wute men ni mune wet bidi quan nganye materi ei cham ni materi. Te kin ningg di wute Israel kin ni wute men yambu mirem.

Wute wuye map - Jon wute wuye nap kin ni wute nganye buagi nganye Jordan wuye pe tende wuye nap. Ni simbe nindiny nari ni yumbo ur brequ rind kin te si rire pre muqdi ni wuye nap ei wute buagi nei rimb ni yumbo ur brequ si rire pre. Jisas ni nikin wute te simbe nindim mo wute simbe mindiny ei ni yumbo ur brequ te si rire di ghav mindiny ei ni Jisas ningg wute ningg ris. Ni yumbo ur brequ si rire pre te muqdi ni wuye map. Te ei ni bei rind te pugri ni yumbo ur brequ si rire pre di muq ni Jisas ningg wute ningg ris.

Wuti God nde pu nandi wuti nganye nas ye - Yabe chuqo propet iri Daniel puq mindig kin nyamb vende pe wuti God tiqi nundog nikin wute yumbo ur brequ pe pu nateruwi ningg nandi ye te ningg wand nand. Te ni Kraist ningg wand nand. Jisas nikine mune nyamb ven nare. Ni nikine nyamb ven nare te ni nari ni wuti wute nateruwi ye di ni wuti nganye nas, di ni nganyene nganye God.

Yis - Yis yumbo ire bret pe muaq wughe di bret yindiqi ye te. Yis musoqne bret yumbui ire yindiqi kin tuqui.

Yumbo buagi God nde si nambu ris - Wand puch ven yumbui. Wand ven kin puate te God ni king ningg nas di ni nikin wute imb nuany, yumbo neny, yeng nuany di pughe gri ei puq ren ye te ningg yeri nindiny. Ni wute ninde nei

Wand puate Yumbo tuqo yuwon kin wase mandexxvWand puate Yumbo tuqo yuwon kin wase

rundub di ni nari kin pugrine puq ren ye ni ningg king. Jisas Kraist qi pe vende nandi kin tende puayi ni wute ngim nuany ei ni God ningg wute nganye ris ningg. Otiwo Jisas Kraist mune nandi di ni yumbo buagi God nde si nambu rise kin yembe omo nawo di wute raqene ruqond ye.

Yumbo tuqo yuwon kin wase mande - Juda ni yumbo tuqo yuwon kin nyumo riq, nyumo raqe di nyumo yit pe yembe mindiny. Ni te kin wase mande di ni wasebo yuwon tuqo wuri kin te wuwi. God ningg baj pe wute yumbui pengu rindig rindig di prist ni yumbo tuqo yuwon kin te wase nande. Wasebo tuqo yuwon kin wuyo wuso kin te wute yumbui pengu rindig ye te kin yumbo ur bei wund. Wute Yumbui pengu rindig kin wand te wasebo yuwon tuqo wuri ye tekin pugri. Nu Luk sapta 1 ves 8 wuso 11 te ndoq.

Yumbui Ningg Wand Yuwon Ye
The New Testament in the Kamasau Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kamasau long Niugini
Copyright © 1998 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kamasau

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
e0dafa22-e762-5b4f-a4e5-701a95f80e02